

Háda Béla

Az afganisztáni válság regionális perspektívából (II.)

Az afganisztáni válság formálódására a belső aktorok mellett a konfliktus történetében mindig alapvető hatást gyakoroltak azok a külső hatalmi tényezők, amelyek távolabb geostratégiai és/vagy biztonságpolitikai számításaik kapcsán lehetőséget láttak a közép-ázsiai ország politikai életének befolyásolására. Tanulmányunk első részében India, Pakisztán és Irán helyi törekvéseit és külpolitikai építkezésük eredményeit tekintettük át, jelen második részében pedig az ázsiai hatalmi küzdőtér legfontosabb „játékosának”, a Kínai Népköztársaságnak afganisztáni szerepvállalását értékeljük.

Az óvatos úttörő – Kína

A Kínai Népköztársaság Afganisztán-politikájának áttekintésekor érdemes szem előtt tartanunk, hogy a távol-keleti ország nemzetközi pozíciója lényegesen különbözik a tanulmányunk első részében tárgyalt három hatalométól.¹ Napjainkban igen széles konszenzus mutatkozik a szakértők részéről abban, hogy Kína már a relatíve közeli jövőben olyan szuperhatalmi szerephez helyezkedhet, amely bizonyos esetekben az Amerikai Egyesült Államok érdekeinek kihívójává emelheti. Jóllehet a kínai politikai körök hivatalos megnyilvánulásaikban többnyire visszafogottan kommentálták ezeket a várakozásokat, az ország hatalmi potenciáljának elmúlt években tapasztalható gyors fejlesztése azt sugallja, hogy e fejlemény mégsem várat magára beláthatatlan ideig. A politikai elemzők ennek megfelelően általában már a globális hatalmi törekvés perspektívájából értékelik Kína külkapcsolati stratégiáit és konkrét lépéseit. Peking afganisztáni szerepvállalásai azonban e szemüvegen keresztül nézve ma még általában meglepően visszafogottnak tűnnek, több esetben messze alulmúlva a távol-keleti hatalomnál jóval szerényebb lehetőségekkel rendelkező államokat is. Ha azonban a kínai gazdaság és társadalom stabilitásához kötődő hosszú távú érdekekből kiindulva értékeljük az ország helyi működését, már sokkal markánsabb képet kaphatunk. Ehhez persze az is hozzátartozik, hogy a pekingi stratégiaalkotók számára az afganisztáni jelenlét aránylag új, járatlan terepet jelent.

A Kínai Népköztársaság külpolitikájának fő törekvéseihez és „csapásirányaihoz” viszonyítva ugyanis Afganisztán a huszadik század második felében jó esetben is csak periférikus jelentőséggel bírt, így Peking általában nem is törekedett itt erősebb befolyás kiépítésére.² A két ország kapcsolatának fejlesztését persze nemcsak a csekély ambíciók

1 Ablaka Gergely – Háda Béla: Az afganisztáni válság regionális perspektívából (I.) *Nemzet és Biztonság*, 5. évf., 2012/2, 72–86. o.

2 Zhao Huasheng – Kuchins, Andrew C.: China and Afghanistan – China's Interests, Stances, and Perspectives. *Center for Strategic and International Studies Report*, March 2012, 2. o.

(és a jelenleginél akkor még jóval szerényebb kínai potenciálok), hanem érthető módon a permanenssé váló afganisztáni polgárháborús állapotok és abból fakadóan a megfelelő helyi partnerek hiánya is korlátozták.³ A tálibok hatalomátvételét – a világ országainak elsöprő többségéhez hasonlóan – a kínai állam sem ismerte el,⁴ ami lényegében a kilencvenes évekre is konzerválta ezt az állapotot. A 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően Peking hozzájárult az ENSZ BT sokat idézett 1373-as határozatának⁵ elfogadásához, és lényegében elismerte az USA jogát a tálib kormányzattal szembeni fellépésre is. Az ENSZ-határozatban foglaltak ugyanakkor jól megfeleltethetőek voltak a kínai álláspontnak, amely párhuzamot vont az USA terrorizmus elleni háborús terve és a saját, nyugati területein tevékenykedő szakadár mozgalmakkal szembeni fellépése között. Ez a gyakorlatban leginkább a Hszincsiang–Ujgur Autonóm Tartományban folytatott kínai politika legitimizálásának szándékát takarta, mintegy a terrorizmus elleni erőfeszítésekhez való kínai hozzájárulásként tüntetve fel azt. Az ujgur szeparatizmus külső ideológiai és anyagi támogatásában pedig közép- és dél-ázsiai szálakat is sejtettek – mint később igazolódott, nem is minden ok nélkül. Az extrém szunnita tálib rendszer megsemmisítése e hátszín meggyengítése szempontjából sem tűnhetett haszontalannak, jóllehet uralmuk idején a tálibok is tartózkodtak a Kína elleni nyílt kihívástól. A kabuli hatalomváltás tehát minőségi változást tett lehetővé a két állam viszonyában, aminek bevezetéséért Kína már az elsők között hivatalos kapcsolatot létesített Hamid Karzai kormányával, és 2002 februárjában, kilenc év után, újra megnyitotta kabuli nagykövetségét. Bár az afgán elnök már 2002 januárjában megtette első pekingi útját, a Kínába tett hivatalos afgán állami látogatásra 2006 júniusáig kellett várni. Ez utóbbi során Hamid Karzai és Hu Csin-tao aláírta a kínai–afgán viszony alapidokumentumának szánt barátsági, együttműködési és jószomszédi kapcsolatokról szóló szerződést, amely 2008. augusztus 14-én lépett hatályba.⁶ Karzai 2002 januárja és 2012 júniusa között összesen ötször járt Pekingben, ami – a visszafogott kínai magatartás ellenére – sokkal intenzívebb kapcsolatokról tanúskodik, mint az a korábbi korszakokban bármikor tapasztalható volt.

Az ugyanis egyértelmű, hogy a közép-ázsiai ország a napjaink nemzetközi rendszerét jellemző globális stratégiai átrendeződés közegében jóval fontosabbá vált Kína számára, mint a megelőző évtizedekben. A globális hatalmi politika viszonylag újszerű szempontjai Pekingben⁷ többé-kevésbé egyidősek az afganisztáni krízis jelenlegi szakaszával, hatékonyan ösztönözve a kelet-ázsiai ország pozíciószerzését az átalakuló afgán közegben. Mindez persze nem választható el a népköztársaság regionális hatalmi építkezésének, így a Pakisztánhoz és a közép-ázsiai térséghez fűződő kapcsolatainak hosszú távú igényeitől sem. A különösen a kínai szénhidrogénimport-szükségletektől hajtott, mélyülő gazdasági

3 Csou En-laj miniszterelnök 1958-as látogatása óta napjainkig nem is járt kínai kormány- vagy államfő a közép-ázsiai országban. Perlez, Jane: *China Shows Interest in Afghan Security, Fearing Taliban Would Help Separatists*. The New York Times. (2012. 06. 11.)

4 Zhao Huasheng – Kuchins, Andrew C.: i. m. 2. o.

5 A határozat szövegét lásd: *Security Council Resolutions 2001*. (2012. 06. 11.)

6 *Treaty of China-Afghanistan Friendship, Cooperation and Good-neighborly Relations Takes Effect*. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2012. 06. 03.)

7 A Kínai Népköztársaság esetében a kétezres évektől figyelhető meg a tényleges globális szerepvállalás, amelytől kezdve már valódi kínai hatalmi politikáról is beszélhetünk. Lásd Szunomár Ágnes: Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás. *Külgügyi Szemle*, 11. évf., 2012/2, 135. o.

együttműködés a régió országaival a tranzitútvonalak biztosítását is szükségessé teszi, amit Afganisztán (és a vele határos térségek) további destabilizálódása nagyban megnehezítené. Az energiabiztonság kérdése szintén viszonylag újszerű, de a gyorsan fejlődő ázsiai hatalmak rohamosan növekvő importszükségelei következtében hamar a figyelem középpontjába emelkedett problémát jelent. A kínai szempontból legégetőbb kőolaj vonatkozásában az ország csak 1993-tól számít nettó importőrnek,⁸ 2030-ra azonban fogyasztásának akár 80%-át is behozatalból fedezheti.⁹ A kínai nemzetgazdaság jelenlegi és hosszabb távon prognosztizálható nyersanyagigényei – (nem meglepő módon) összekapcsolódva a hatalmi-politikai szempontokkal – nagyban meghatározzák az ország tágabb geostratégiai törekvéseit.¹⁰

E perspektívában pedig az Egyesült Államok helyi befolyásának alakulása is fontos tájékozódási pont a kínai külkapcsolati stratégia formálói számára, hiszen – jóllehet, Washington általában ügyel arra, hogy ez idő előtt ne nyerjen túl kategorikus megfogalmazást – a nyugati szuperhatalom 2012. január 5-én nyilvánosságra hozott védelmi stratégiai iránymutatásának megállapításai¹¹ és diplomáciájának konkrét, a Kínával szomszédos térségekben megtett lépései¹² már jelzik felkészülését egy új, Pekinggel szemben erősebb vetélkedést, és esetenként konfrontatívabb helyzeteket hozó korszakra. Nagy kérdés tehát, hogy mennyire lesz erős az Amerikai Egyesült Államok jelenléte abban a térségben, amely közvetlenül szomszédos a Kína jövőbeli energiabiztonsága szempontjából is kiemelt jelentőségűnek tekintett területekkel.

Számításba kell vennünk továbbá a kínai állam saját, belső társadalmi stabilitására irányuló érdekeit is. Közülük az Afganisztán-politika kapcsán az iszlám világban tapasztalható ideológiai-politikai folyamatok esetleges, az ország muszlim lakossági csoportjaira és azok közösségi törekvéseire gyakorolt hatásait érdemes szem előtt tartanunk. A dilemma persze szerves kapcsolatban áll a már említett ujjurproblémával. E ponton azonban nem csak az iszlám fundamentalizmus és extrémizmus térnyerésének veszélyeit kell megemlíteni.¹³ Hosszabb távra tekintve felvethetjük a ma még hipotetikus kérdést is, hogy szolgálhatnak-e az USA közép-ázsiai pozíciói egy majdan (de a jelenlegi folyamatok alapján vélhetően nem túl sokára) kibontakozó amerikai–kínai hatalmi versengés közegében egy, a népköztársaság kisebbségi csoportjait célba vevő bomlasztó politika bázisául? E kocká-

8 Asche, Helmut – Schüller, Margot: *China's Engagement in Africa – Opportunities and Risks for Development*. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, September 2008, 22. o.

9 Lásd: *BP Energy Outlook 2030*. (2011. 09. 15.)

10 Bővebben lásd Háda Béla: Tábarnokok a keresztútban – Mianmar az ázsiai hatalmi érdekszférák metszetében. *Külgügyi Szemle*, 11. évf., 2012/3, 168. o.

11 *Defense Strategic Guidance, Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for the 21st Century Defense*. Department of Defense United States of America, 2012. 04. 05. Elemzését lásd Csiki Tamás – Molnár Ferenc – Varga Gergely: Az Egyesült Államok védelmi stratégiái irányváltásának háttere, elemei, valamint hatásai Európára és Magyarországra. *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 2012/5.

12 Amire látványos példa az elmúlt hónapokban tapasztalható gyors közeledés az Egyesült Államok és a korábban vitathatatlan Kína-barátként számon tartott Mianmar kormánya között. Erről lásd Háda Béla: Választások és stratégiai útkeresés Mianmarban. *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 2012/6.

13 A napjainkban zajló szíriai polgárháború kapcsán kínai források utaltak az ujjur származású harcosok megjelenésére is az Aszad-kormányzat ellen harcoló erők soraiban. Az ujjur iszlamisták törekvése kapcsolatrendszerük (és vele ellátási lehetőségeik) kiterjedtebbé tételére az iszlám világban évek óta jól megfigyelhető jelenség, amire – érthető módon – Pekingben is érzékenyek.

zat persze nem csupán a szóban forgó térség, hanem például Washington indiai pozíciói kapcsán is felmerülhet, felidézve a hidegháború korából jól ismert bekerítési törekvések veszélyét. Tovább árnyalja e dilemmát, hogy a kibontakozó hatalmi játszmában nemcsak az Egyesült Államok, hanem a kínai nemzetiségi területekkel hosszan határos és egyes térségekben a pekingi érdekek kihívójaként fellépő India is meghatározó szereplő lehet az elkövetkező évtizedben.

A fentiek alapján egyértelmű, hogy Kína számára a szegény és megosztott Afganisztán nem önmagában érdekes, hanem egy regionális, illetve tágabb hatalmi-politikai kontextusba illesztve nyer jelentőséget. E vonatkozásban azonban megkerülhetetlen problémát képez, napi jelleggel főként biztonsági dilemmákat vetve fel.

Kézenfekvőnek tűnhet azonban, hogy az Afganisztánnal kapcsolatos kínai törekvéseket a Pakisztán-politikán keresztül értelmezzük. A Kínai Népköztársaság és Pakisztán több évtizedes stratégiai együttműködése gyakori témája az Ázsia hatalmi viszonyaival foglalkozó elemzéseknek. Peking napjainkban valóban az iszlám köztársaság első számú térségbeli szövetségese, aminek következtében – szemben Afganisztánnal – hagyományosan nagy befolyást tulajdonítanak neki az országban, amit elvben az említett regionális biztonsági törekvéseihez is felhasználhat.

Tény, hogy 2001 óta aligha volt olyan magas szintű diplomáciai találkozó a két ország között, amelyen ne vetődött volna fel a terrorizmus elleni közös fellépésben való érdekelttség.¹⁴ A kínai tapasztalatok ezen a téren azonban a legkevésbé sem kedvezőek. Bár a pakisztáni állam vezetői rendre – akár írásos formában is – hitet tettek a terrorizmus elleni hatékony fellépés mellett,¹⁵ ennek megvalósításában már nemigen tudtak számottevő eredményeket felmutatni. 2003. október 2-án a pakisztáni hadsereg Dél-Vazirisztán törzsi ügynökség területén egy rajtaütés során likvidálta Haszan Mahszumot, akit a Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalom (*East Turkestan Islamic Movement – ETIM*) nevű ujjur szeparatista szervezet vezetőjeként addig Kína első számú terroristájaként tartottak számon.¹⁶ Az incidens két szempontból is megerősítette a kínai aggodalmakat: Egyrészt megfogható bizonyítékkal szolgált az ujjur fegyveresek jelenlétére az afgán–pakisztáni határvidék instabil törzsi zónájában, másrészt Mahszum halála azt sem tette lehetővé, hogy a kínai biztonsági szervek információkat szerezzenek tőle e kapcsolatrendszer „kiterjedéséről”. Utóbbi leginkább pakisztáni érdekeket szolgált, megkérdőjelezve az első számú térségbeli szövetséges elkötelezettségét. Mikor 2010 februárjában egy másik ujjur vezér, Abdul Hakk al-Turkisztáni is pakisztáni területen lelte halálát (ezúttal egy amerikai dróntámadás következtében), világossá vált, hogy az ujjurok helyi tevékenységét – minden ígéret ellenére – az elmúlt évek alatt sem sikerült felszámolni. Az pedig aligha jelent vigaszt, hogy Iszlámábád az Egyesült Államok elvárásainak sem felelt meg a terrorizmus elleni

14 Bővebben lásd Háda Béla: Pakisztán és Kína stratégiai kapcsolatainak fejlődése Pervez Musarraf kormányzása alatt (1999–2008). In Majoros István et al. (szerk.): *Háborúk, békék, terroristák*. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 2012, 247–271. o.

15 Pakisztán kötelezettséget vállalt erre egyebek mellett a pakisztáni–kínai stratégiai partnerséget rögzítő, 2005. április 5-én szignált szerződésben is. Lásd: *China, Pakistan sign treaty for friendship, cooperation and good-neighborly relations*. *People's Daily Online*. (2012. 01. 15.) A terrorizmus és vallási extrémizmus elleni küzdelem külön megállapodások tárgya is volt a két ország között. Lásd például Raza, Shahzad: *Pakistan, China sign trade and anti-terror agreements*. *Daily Times*. (2012. 01. 14.)

16 *Military confirms killing Chinese 'terrorist'*. dawn.com (2011. 11. 10.)

küzdelem terén.¹⁷ Kínai források több százra teszik azon ujjur harcosok számát, akik a tálibokkal együtt küzdenek Afganisztánban.¹⁸ Bár a létszámmra vonatkozó állításokat nem lehet ellenőrizni, az ujjur származásúak jelenléte a tálib mozgalomban tényként kezelhető. Peking gyanakvását pedig csak fokozza, hogy elfogásuk esetén a nyugatiak hajlamosak ezeket sokkal enyhébben kezelni, mint más nemzetiségű fegyvertársaikat.

Dél- és közép-ázsiai térnyerése ugyanakkor a helyi politikai mozgalmak figyelmét is felhívta az emelkedő kínai nagyhatalomra, s Pakisztánban eleinte főként a hazarák és a beludzsok soraiban váltott ki ellenérzéseket. A 2007. júliusi iszlámábádi Lal Maszdzsid incidens¹⁹ nyomán pedig az iszlám fundamentalista csoportok is érezhetően a távol-keleti hatalom ellen fordultak.²⁰ Andrew Small nem ok nélkül nevezte vízvázalósnak a krízist, amelynek véres katonai lezárása mögött sokan Kína nyomását sejtették.²¹ Ettől kezdve ugyanis látványosan szaporodni kezdtek a célzottan kínai illetőségű személyek elleni támadások, amelyeket már akkor is összekötöttek az iszlámábádi események hatásaival.²² A Vörös Mecset ostromát követően tehát a Kína-ellenesség ideológiai platformja kiszélesedett a pakisztáni iszlám extremista irányzatok köreiből. 2009 októberében Abu Jahja al-Líbi, az al-Káida egyik vezető teoretikusa²³ az az év júliusi, ürümcsi megmozdulások elfojtására reagálva már szent háborút sürgetett Kína ellen a muszlim ujjurok védelmében.²⁴ Bár megnyilvánulásának konkrét és azonnali biztonsági következményei nem voltak, éppen azt a megközelítést tükrözték, amelytől Pekingben leginkább tartanak.

Kína évtizedek óta a pakisztáni fegyveres erők egyik legnagyobb haditechnikai szállítója, ezáltal a haderő ütőképességének és az ország biztonságának egyik támasza. Az eddigi tapasztalatok nyomán azonban nem lehetünk meggyőződve arról, hogy ez a szövetség elegendő ahhoz, hogy biztonságban tudja érdekeit Pakisztán belső, társadalmi erőtenyezőitől, amelyekre az iszlámábádi kormányzatnak amúgy is csak szerény rálátása (és ráhatása) van. Jelenleg tehát túl optimistának tűnik az a nézet, hogy Peking az iszlám militantizmussal összefüggő problémáit Afganisztán relációjában is majd pakisztáni befolyásán keresztül oldhatja meg. Az azonban vitán felül áll, hogy a probléma komplex regionális megközelítést igényel, ami a diplomácia szintjén a többoldalú párbeszédet helyezi előtérbe. Ennek szellemében 2012. február 28-án Peking vendégül látta Pakisztán és Afganisztán külügyminisztériumának képviselőit az első háromoldalú egyeztetés céljából, amelynek napirendjét a régió stabilitásával és a biztonsági együttműködéssel kapcsolatos kérdések dominálták.²⁵

17 Bővebben lásd Háda Béla: Egy rossz házasság régi vitái: a pakisztáni–amerikai partnerség feszültségforrásairól. *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 2011/9.

18 Reeves, Jeff: Does China's Afghan Foreign Policy Constitute a Grand Strategy? *Defence Concepts*, 5. évf., 2010/4, 26. o.

19 2007 júliusában fundamentalista diákok ellenőrzésük alá vonták az iszlámábádi Vörös Mecsetet (Lal Maszdzsid), a saría bevezetését követelve a pakisztáni kormánytól. A krízist végül a hadsereg bevetésével és a lázadó csoport felszámolásával zárták le. A Vörös Mecset ostroma végzetes törést idézett elő a pakisztáni kormány és az országban működő iszlamista mozgalmak viszonyában.

20 Részletes összefoglalást lásd Marton Péter: A Kínai Népköztársaság „Af/Pak” politikája: kínos egyensúlykeresés szabályozhatatlan pakisztáni áttétellel. *Kül-Világ*, 7. évf., 2010/2–3, 38–59. o.

21 Small, Andrew: China's Caution on Afghanistan-Pakistan. *The Washington Quarterly*, 33. évf., 2010/3, 90. o.

22 Lásd például: *Three Chinese dead in Pakistan „terrorist” attack*. Reuters. (2012. 01. 06.)

23 Al-Líbi egy 2012. június 4-i amerikai dróntámadás során életét veszítette. Lásd Burke, Jason: *Abu Yahya al-Libi obituary*. *The Guardian*. (2012. 06. 11.)

24 Rupert, James: *Al-Qaeda Vows Holy War on China Over Uighurs' Plight*. Bloomberg. (2012. 05. 04.)

25 Lásd: *The first Afghanistan-China-Pakistan Trilateral Dialogue at General-Director Level held in Beijing*. Ministry of Foreign Affairs Islamic Republic of Afghanistan. (2012. 06. 04.)

A problémák hangsúlyozása mellett ugyanakkor arra is érdemes rávilágítanunk, hogy a kínai külpolitikának vannak relatív előnyei is a közép-ázsiai társadalmakkal való kapcsolatépítés tekintetében. Diplomáciájának hagyományos, még a „békés egymás mellett élés öt alapelvén” (Panca Sila) nyugvó vonása, hogy igyekszik elkerülni a beavatkozást más államok társadalmi és politikai berendezkedésre vonatkozó döntéseibe, amivel persze önmagát is „védi”.²⁶

Ez különösen felértékelődik akkor, amikor az afganisztánihoz hasonló problémákkal szembesül. Kínával szemben eddig egyik afgán társadalmi, etnikai közösségben sem terjedhetett el határozottan ellenséges beidegződés. A konkrét sérelmek hiánya persze nemcsak a két ország tradicionálisan alacsony intenzitású kapcsolatainak tudható be, hanem annak is, hogy szemben Afganisztán többi szomszédjával, a kínai lakosságnak nem voltak érdemleges társadalmi és etnikai érintkezései az afgánokkal. Sajátos, de érthető módon az afgán társadalom belső konfliktusaival kapcsolatos érintettség hiánya napjainkban inkább elősegíti a két ország kapcsolatainak fejlődését. A távol-keleti hatalom érezhetően igyekszik fenntartani ezt az állapotot, ami a tálibokkal szembeni politikájában is nyomon követhető. Bár – mint utaltunk rá – a Kína-ellenesség az utóbbi években erősödött a térség szélsőséges csoportjainak körében, ezek a fő ellenségnek általában továbbra is az Egyesült Államokat tekintik, és Peking törekszik is arra, hogy ez – ameddig lehet – így maradjon.

Fontos kiemelni azonban azt is, hogy az USA és Kína közös érdeke a terrorizmus visszaszorítása és Afganisztán stabilitása, amelyhez az utóbbi részéről szervesen kapcsolódhat a tálibok ellenőrzött, a kialakult rendszerbe beilleszkedő visszatérése is. Pekingben ugyanis – bár tartanak a szerepétől – hosszú távú realitásként tekintenek a tálib mozgalom jelenlétére az afgán politikai arénában, és igyekeznek elkerülni a konfrontációt vele. A kínai pozíció egyensúlyozó jellegét jól szemlélteti, hogy az ország egyszerre ellenérdekel a totális nyugati katonai győzelemben és abban is, hogy a tálibok maguk alá gyűrve minden egyéb belső erőtenyezőt, újra egyedül határozhassák meg a közép-ázsiai állam politikai jövőjét. A jelenlegi tapasztalataink alapján egyik forgatókönyv sem tűnik reálisnak, és e felismerés már az amerikai politikai köröket is elérte.

A szelektív távolságtartás a kínai–afgán gazdasági kapcsolatokban is érzékelhető. Kína 2009-ben a nem túl előkelő 24. helyet foglalta el az Afganisztánt segélyező donorországok sorában.²⁷ 2002 és 2010 között hivatalos közlések szerint mintegy 131 millió dollárral támogatta nyugati szomszédját,²⁸ miközben összesen 19,5 millió dollárnyi afgán adósságot engedett el.²⁹ A két ország gazdasági kapcsolatainak a 2010 márciusában aláírt egyezmények adtak új lendületet.³⁰ 2012-ben, Karzai ötödik pekingi vizitjén, vendéglátói már 23,6 millió dollárnyi segílyt ajánlottak fel országának.³¹ A kétoldalú kereskedelem gyors fejlőd-

26 E külpolitikai hagyományt rendszerint az 1954. június 28-án kiadott indiai–kínai közös nyilatkozatból vezetik le, amely a békés egymás mellett élés öt alapelvét (Panca Sila) határozta meg. A Panca Silára való hivatkozás máig megjelenik a Kínai Népköztársaság nemzetközi egyezményeinek egy részében. Az 1954-es nyilatkozat szövegét lásd Halmosy Dénes (szerk.): *Nemzetközi szerződések, 1945–1982*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Kiadó, Budapest, 1985, 223–225. o.

27 Tiffany P. Ng: China's Role in Shaping the Future of Afghanistan. *Carnegie Policy Outlook*, 2010. 09. 01., 5. o.

28 Zhang Haizhou: *US seeks bigger role for China in Afghanistan*. *China Daily*. (2012. 06. 11.)

29 Zhao Huasheng – Kuchins, Andrew C.: i. m. 6. o.

30 Avinash Paliwal: Silent Game: China's Engagement in Afghanistan. *ORF Issue Brief 31*, August 2011, 3. o.

31 *China says to provide 'selfless' help to Afghanistan*. *The Express Tribune*. (2012. 06. 11.)

dést mutat az utóbbi években, összértéke 2011-ben lépte át a még mindig igen visszafogottnak mondható 234 millió dolláros szintet.³² Mérlegét azonban rendre sokszoros kínai többlet jellemzi.³³ Kína egyelőre nem is ambicionálja, hogy Afganisztán fő fejlesztőjeként lépjen fel a közeljövőben, szerepét a közép-ázsiai országban a beruházás-politika sokkal jobban szemlélteti. Az amerikai Heritage Foundation adatai szerint Peking 2005 és 2011 között mintegy 3,27 milliárd dollár értékben eszközölt külső befektetéseket Afganisztánban, amely ezzel a régióban is igen előkelő helyet foglalt el a kínai tőke célszágai között.³⁴ A folyamatban lévő hosszú távú projektek – főként a bányászat területén – pedig a beruházások összértékének dinamikus növekedését vetítik előre.

A fejletlen ipari hagyományokkal rendelkező Afganisztán ugyanis óriási, jórészt érintetlen ásványi nyersanyagtartalékokkal rendelkezik. Főként a vasérc, rézérc, nióbium, uránérc és szénhidrogének kutatása kecsegtet látványos eredménnyel, aminek a gazdasági-stratégiai értékét Kína az elsők között mérte fel. A bányaiiparban és a hozzá kötődő infrastruktúra fejlesztésében mutatkozó kínai érdekltség nagy nemzetközi figyelmet kiváltó példája a Logar tartományban található ajnaki rézbánya mintegy 3,5 milliárd dollár értékű fejlesztési projektje. A 2007-es ügylet egyben a legnagyobb értékű külföldi befektetés Afganisztánban, igaz, a termelés aligha indulhat meg 2014 előtt, és a koncessziós eljárást is beárnyékolta az afgán államapparátusra jellemző korrupció.³⁵

A kínai állami olajvállalat nyerte el az olaj- és gáztartalékok kitermelési jogát az északi Sari Pul és Farjab tartományokban is. Az erről szóló megállapodást 2011 decemberében írták alá.³⁶ Az üzlet hozadékát az afgán nemzetgazdaság számára ma 25 éves időintervallumban több mint 7 milliárd dollárra becsülik.³⁷ Az ország közállapotait ismerve nagy kérdés azonban, hogy ez a pénz valóban befolyik-e majd, és ha igen, hová. A hosszú távú befektetések és profitjuk védelme kínai részről persze erősíti a stabilitás iránti igényt, és az óvatos, az afgán belső hatalmi kérdésekkel szembeni semleges kívülálló szerepét is. Ez utóbbi a katonai kapcsolatokban is megnyilvánul. Kína eddig elzárkózott attól, hogy saját képviseletében bármiféle katonai szerepet vállaljon Afganisztán területén, és nem járult hozzá az afgán hadsereg 2014 utáni fenntartására szánt 4,1 milliárd dolláros alaphoz sem, csak szerény mértékű kiképzési támogatást ajánlott fel.³⁸ 2012. szeptember 23-i afganisztáni látogatásán Csü Jong-kang volt közbiztonsági miniszter, a KKP KB Politikai Bizottsága Állandó Bizottságának tagja írásban vállalta a kezességet Peking további részvételére az afgán rendőrség kiképzésében és felszerelésében.³⁹ A megállapodás értelmében mintegy 300 afgán rendőrt fogadnak kínai továbbképzésen az elkövetkező négy év során.

32 Uo.

33 Látványos adat, hogy 2009-ben Kína 215 millió dollár értékben exportált Afganisztánba, míg az onnan érkező importjának értéke mindössze 1 millió dollárt tett ki. Lásd: Ministry of Commerce People's Republic of China. (2012. 06. 04.)

34 Curtis, Lisa – Scissors, Derek: The Limits of the Pakistan–China Alliance. *Backgrounders*, No 2641, 2012. 01. 19. 7. o.

35 Erről lásd Rahmat Alizada: *Ainak: Mining model that promised the earth*. Afghanistan Today. (2012. 06. 04.) és Marton Péter: i. m. 57. o.

36 Letic, Slobodan: *Afghanistan, China sign first oil contract*. USA Today, 2011. 12. 28. (2012. 06. 11.)

37 Zycck, Steven A.: *The Role of China in Afghanistan's Economic Development and Reconstruction*. Civil – Military Fusion Centre, March 2012, 6. o.

38 Perlez, Jane: i. m.

39 Kasho, Natalya: *China strengthens its positions in Afghanistan*. The Voice of Russia. (2012. 11. 05.) és *China and Afghanistan sign economic and security deals*. BBC News. (2012. 11. 05.)

Liu Sao-csi 1966-os vizitje óta Csu volt a legmagasabb rangú kínai vezető, aki Afganisztánba utazott – igaz, mindössze négy óra erejéig.

Ez persze kontrasztosabbá teszi azt a korábban már említett vonást, miszerint Kína hatalmi szerepe Afganisztánban közel sem annyira markáns és kiterjedt, mint ahogy az erősödő globális pozícióiból adódna. Peking afganisztáni és pakisztáni politikájában ma jól érzékelhetően előrébb sorolja rövid távú biztonsági érdekeit, mint a nagyhatalmi önpromócióból fakadó igényeket, igyekezvén elkerülni a feszültségeket közép-ázsiai kapcsolataiban. Az aktívabb szerepvállalás ugyanakkor konkrét stratégiai dilemmákat is felidézhet.

Mikor az Egyesült Államok megkezdte az afganisztáni nemzetközi erők ellátásának alternatív, Pakisztánt elkerülő útvonalai (az úgynevezett Északi Elosztóhálózat) megszervezését, Peking elzárkózott attól, hogy e célból területét a rendelkezésre bocsássa. A közreműködés a kínai–afgán közlekedési kapcsolatok fejlesztését igényelte volna, a két ország területi összeköttetését képező, az év nagy részében járhatatlan Vahan-korridor kiépítésével. Ennek nyomán azonban megnövekedne annak a kockázata, hogy az élénkülő személy- és teherforgalmat kihasználva ellenséges személyek vagy csoportok szivárognak be közvetlenül Hszincsiang–Ujgur tartományba, szélesítve ezáltal a szakadár mozgalmak külső kapcsolattartási lehetőségeit úgy az iszlám világ, mint a Nyugat relációjában. Az ujgur fegyveresek bizonyított tálib kapcsolatainak, vagy éppen az amerikaiak irántuk tapasztalható szimpátiájának ismeretében aligha várhatjuk, hogy a népköztársaság könnyelműen vállalja ezt a kockázatot. Kína Afganisztánnal és Pakisztánnal szomszédos határszakaszai – persze nem kis mértékben a természeti adottságoknak köszönhetően – ma aránylag békésnek tekinthetők, az instabil térségekből a kínai államterületre irányuló közvetlen akciók veszélye egyelőre elenyésző.⁴⁰ A Csu Jong-kang látogatásához hasonló aktusok, valamint a két ország tervezett stratégiai partnersége hivatottak előmozdítani, hogy az afgán állam hosszabb távon is partner legyen a nyugalom fenntartásában.

Az USA katonai jelenlétének tervezett csökkentése a térségben ugyanakkor enyhítheti Kína félelmét a már említett bekerítési törekvésektől, amelyet a nyugati szuperhatalom ázsiai és csendes-óceáni politikája komolyan felerősített az utóbbi időszakban. A 2014-re tervezett amerikai kivonulást követően a kínai Afganisztán-politika fentebb részletezett tájékozási pontjaiban rövid távon nem várható jelentős átrendeződés. Az alaptörekvés továbbra is a térség stabilitásának előmozdítása és a helyi kínai érdekeltségek biztosítása és továbbfejlesztése lesz, összhangban a távol-keleti ország alapvető gazdasági szükségleteivel. Ezzel párhuzamosan Peking minden eszközzel igyekszik majd akadályozni a dél- és közép-ázsiai térségben jelen lévő iszlám fundamentalista irányzatok ideológiai térhódítását a nyugat-kínai muszlimok körében, megkísérelvén elválasztani az ujgur problémakört az iszlám világ politikai mozgalmaitól. Tágabb összefüggésben pedig Afganisztán és Pakisztán is részévé válhat egy olyan nagyhatalmi játszmának, amely az ázsiai stratégiai pozíciók fejlesztéséért zajlik a világ két legerősebb hatalma között. Kína azonban itt még mindig egyértelműen a gyengébb fél szerepét tölti be, ezért az afganisztáni politikájában tapasztalható óvatosság az elkövetkező években is indokolt marad.

40 Small, Andrew: i. m. 87. o.